

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

تحقیق رشد

عنوان

راهکارهای ترویج الگوهای معنوی در جامعه با تکیه بر شناخت حق و

باطل از منظر نهج البلاغه

استاد راهنما

خانم اعظم فرهاد کیایی

پژوهشگران:

زهرا ساده

معصومه لطافت

زهرا نظری

مدرس‌ه علمیه شهید مطهری (ره)

استان البرز

اسفند ۱۳۹۹

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران

تحقیق رشد

عنوان:

راهکارهای ترویج الگوهای معنوی در جامعه با تکیه بر شناخت حق و

باطل از منظر نهج البلاغه

استاد راهنما

خانم اعظم فرهاد کیایی

پژوهشگران:

زهرة ساده

معصومه لطافت

زهرا نظری

مدرسه علمیه شهید مطهری (ره)

استان البرز

اسفند ۱۳۹۹

چکیده

همه انسان‌ها برای هدایت و تربیت خویش به الگو و نمونه‌های تربیتی نیازمندند. الگو نمونه عینی و مشهود یک رفتار و فکر است که در زندگی هر فرد نیاز به درخواست و اجابت ندارد. در دین اسلام برترین الگوها که در تمامی ابعاد و جوانب انسانی و اجتماعی برای ما دارای اهمیت هستند، نبی مکرم اسلام و اهل بیت ایشان می‌باشند. هر فرد در هر جایگاهی که باشد، چه یک شهروند باشد و یا یک کارگزار، می‌تواند با تکیه بر سیره علمی و عملی ایشان خود را به برترین جایگاه برساند و در چنین جامعه‌ای که فرهنگ زیستن را از سیره اولیاء آموخته است، بستر و زمینه شکوفایی مهیا می‌نماید. امام علیه السلام با کلامی فصیح و بلیغ در نهج البلاغه خطاب به مردم و کارگزاران زمینه‌های ترویج این الگوهای حسنه و معنوی را فراهم نموده است.

کلید واژه‌ها: امام علی علیه السلام، نهج البلاغه، ترویج الگوهای معنوی، راه کارها

مقدمه	۱
فصل اول: کلیات تحقیق	
۱- تعریف و تبیین موضوع	۳
۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق	۳
۱-۳- اهداف و فواید تحقیق	۳
۱-۴- پیشینه تحقیق	۴
۱-۵- سؤالات تحقیق	۴
۱-۵-۱- سؤال اصلی	۴
۱-۵-۲- سؤال فرعی	۴
۱-۶- فرضیه تحقیق	۴
۱-۷- واژگان کلیدی	۴
۱-۸- روش تحقیق	۴
۱-۹- ساختار تحقیق	۴
۱-۱۰- موانع و مشکلات تحقیق	۵
فصل دوم: مفهوم شناسی و مبادی بحث	
۱-۲- مفهوم شناسی	۶
۱-۱-۲- معنای لغوی و اصطلاحی الگو	۶
۱-۲-۲- معنای لغوی و اصطلاحی اسوه	۶
۱-۲-۳- معنای لغوی و اصطلاحی ترویج	۷
۱-۲-۴- معنای لغوی و اصطلاحی معنوی	۸
۱-۲-۲- مبادی بحث	۸
۱-۲-۳- ضرورت ترویج الگوهای معنوی	۸
۱-۲-۴- ضرورت شناخت حق و باطل	۱۰
۱-۲-۵- چرا نهج البلاغه	۱۲
فصل سوم: راه کارهای ترویج الگوهای معنوی با تکیه بر شناخت حق و باطل با رویکردی بر نهج البلاغه	
۱-۳- راه کارهای نظری امام علی علیه السلام	۱۴
۱-۳-۱- تبیین باطل	۱۴
۱-۳-۱-۱- ویژگی های باطل	۱۵
الف - شبهه افکنی	۱۵
ب - تفرقه افکنی	۱۶
ج - بدعت گذاری	۱۷
د - حيله و فریب	۲۰

می‌دهند و ضمن هشدار به جامعه اسلامی مردم را به بصیرت و تعقل و خداشناسی و خودسازی رهنمون می‌شوند.

در انتهای مطلب به شیوه‌های برخورد حضرت با جبهه باطل پرداخته شده است. حضرت بعد از بیان راه‌های متفاوت به دور از جنگ، در نهایت زمانی که جبهه باطل برای همراهی با حق از خود واکنشی نشان ندهند، دست به شمشیر شده و با جنگی روبرو به مصاف جبهه باطل می‌روند. بنابراین با توجه به کلام حضرت علی علیه السلام در نهج البلاغه، برای دستیابی به راه‌کارهای ترویج الگوهای معنوی در جامعه، ابتدا باید الگوهای درست و غلط را بشناسیم و با ویژگی‌ها و خصوصیات آن‌ها آشنا شویم و سپس با معرفی الگوهای درست در جامعه، و سیره و روش آن‌ها و نیز معرفی مصادیقی که بر آن سیره حرکت کرده و به سعادت رسیده‌اند، جامعه را به سمت آن هدف متعالی سوق دهیم.

نتیجه

دنیای امروز بر خلاف محاسنی که دارد گاهی صدمات جبران ناپذیری بر پیکره تنومند فرهنگ و سنت‌ها وارد می‌کند؛ اگر جوامع لحظه‌ای دچار خود فراموشی فرهنگی یا خطا در الگوپذیری گردند، به دام صدمات مدرنیته روز می‌افتند و آنچه نباید اتفاق می‌افتد، زیبایی‌های دنیای مدرن به اندازه کافی چشم‌نواز هستند که به راحتی نگاهی را از سنت بگیرند و خطاهای کارگزاران و اقتصاد ضعیف و عقب‌ماندگی جهان سومی را پررنگ کنند و توجیهی برای تغییر الگو و الگوپذیری غلط گردند. وابستگی به سنت‌های حسنه و الگوهای معنوی چیزی نیست که بخواهیم با چنین توجیهاتی از کمرنگ شدن آنها چشم‌پوشی کنیم. اکنون در جامعه ما معضل فضای مجازی مزید بر علت‌های پیشین شده است تا مردم به سرگرمی جدیدی روی آورند و برخی ضروریات را از یاد ببرند، برای اصلاح جامعه ابتدا باید افراد تغییر کنند سپس جامعه رنگ و بوی دیگری خواهد گرفت. بهترین الگوی تغییر انسان‌ها اهل بیت علیهم السلام و پیامبر صلوات الله علیه و سیره زندگی آنها می‌باشد. چیزی که امروزه در جامعه اسلامی ما به دلایل گوناگون که در اینجا مجال بحث نیست، رو به فراموشی یا دست کم کمرنگ شدن می‌باشد. ما در این تحقیق بر آن شدیم تا با استعانت از کلام شیوای علی علیه السلام در نهج البلاغه به برخی سخنان ایشان که حاوی راه‌کارهایی برای ترویج الگوهای معنوی با تکیه بر شناخت حق و باطل می‌باشند اشاره کنیم. این سخنان گوهر بار در قالب خطبه‌ها یا نامه‌ها و یا حکمت‌ها با تکیه بر شناخت اولیه حق و باطل، ما را به پندگیری آگاهانه می‌رساند که بتوانیم راه‌کارهایی برای ترویج الگوهای معنوی و حسنه یعنی سیره اهل بیت علیهم السلام و رسول خدا صلوات الله علیه به دست آوریم؛ و پاسخی مناسب برای سوال اصلی تحقیق یعنی: راه‌کارهای ترویج الگوهای معنوی با تکیه بر شناخت حق و باطل در کلام حضرت علی علیه السلام پیدا کنیم. آنچه که در ابتدا برای ما حاصل شد، تکیه‌ی حضرت بر شناخت حق و باطل با توجه به تقابل همیشگی حق و باطل بود. تقابلی که در آیات قرآن نیز ذکر شده است و در تحقیق و بیان گردیده است. حضرت علی علیه السلام ضمن تبیین حق و باطل در قالب خطبه‌ها یا نامه‌ها و حکمت‌ها، ویژگی

های آنها را بیان می‌کنند و ضمن آوردن مصادیقی انسانی و فکری از این دو جبهه، ما را در شناسایی حق و باطل کمک می‌نمایند. شناخت حق و باطل مهم‌ترین مرحله حرکت صحیح در هر راهی است. سخنان حضرت برای ما چون نقشه راهی است که بتوانیم به دشمن شناسی برسیم و یا به یاری حق برخیزیم و این یعنی شناخت یک الگوی صحیح و نیز به معنی یک راه‌کار برای تشخیص و ترویج الگو می‌باشد. جامعه امروز ما بی‌شبهت به جامعه زمان حضرت علی علیه السلام نیست. آن روز دشمنانی چون معاویه و عمروعاص و بی‌خردانی چون ابوموسی اشعری بر ریشه اسلام و وجود نازنین امیرالمومنین علیه السلام صدمه می‌زدند، امروز دشمنان غرب و شرق و بی‌خردان وطنی و فرا وطنی بر ریشه تشیع و وجود نازنین ولی امر، ارواحنا فدا، و نایب بر حقش، حفظه الله، صدمه وارد می‌کنند. اگر آگاهی و اطاعت امر و تعقل و بصیرت نباشد نتیجه‌ی آن می‌شود کم‌رنگ شدن الگوهای معنوی و حسنه و باید منتظر عواقب وخیم آن در جامعه و برای اسلام باشیم. ما به بررسی عواقب و اوضاع نمی‌پردازیم، چرا که این خود تحقیقی دیگر را می‌طلبد؛ اما می‌توانیم این را یکی از نتایج فراموشی الگوهای معنوی در جامعه برشمарیم. در فصل سوم تحقیق به راه‌کارهای برگرفته از کلام حضرت اشاره کردیم و آنها را به دو بخش راه‌کارهای نظری و عملی تقسیم نمودیم. راه‌کارهای نظری به تبیین باطل و ویژگی‌های آن و تبیین حق و ویژگی‌های آن پرداخته است. در بخش راه‌کارهای عملی به شیوه مبارزه حضرت به صورت نظری و عملی اشاره شده است که حضرت برای کمک به جبهه حق و رویارویی با باطل راه‌کارهایی را به ما ارائه داده‌اند. ابتدا به آسیب شناسی جبهه حق پرداخته و عواملی که موجب ضعف یا گمراهی یا گم‌گشتگی در راه می‌شوند را می‌فرمایند و سپس در بخش پایانی به برخورد با جبهه باطل اشاره می‌کنند. این برخورد از ابتدا به صورت مبارزه رو در روی فیزیکی نیست؛ بلکه ابتدا دشمن را با نصیحت انداز می‌نمایند و سپس با هشدار آگاه می‌نمایند و اگر با این روش به راه حق در نیامدند، آنگاه حضرت دست به شمشیر می‌برند و در راه اطاعت حق به جنگ رو در رو می‌پردازند که انتهای آن یا شهادت است و یا پیروزی که در هر دو حالت پیروزی حق بر باطل است. امیرالمومنین علی علیه السلام در جامعه حقوق الهی را در نظر می‌گیرند و این حقوق را بر لحظه لحظه و بر قدم به قدم رفتار و فکر خود و دیگران واجب‌الاطاعه می‌دانند. در خطبه ۲۱۶ بند ۲ به این حقوق اشاره می‌کنند و می‌فرمایند که در میان حقوق الهی بزرگ‌ترین آن حق مردم بر رهبر و حق رهبر بر مردم است که عامل پایداری ملت و رهبر است و عزت دین در آن قرار دارد، و در ادامه اشاره می‌کنند که رعیت اصلاح نمی‌شود جز آن‌که زمامداران اصلاح گردند و زمامدار اصلاح‌گری نمی‌کند جز آن‌که رعیت درستکار باشد. نیز در ادامه می‌فرمایند که هر گاه مردم حق رهبری را ادا کنند و زمامدار حق مردم را ادا کند جامعه عزت می‌یابد و دین پایدار می‌شود و سنت پیامبر برقرار می‌گردد. حضرت در ادامه خطبه به تناصح و تعاون اشاره می‌فرمایند بدین معنا که در جامعه اسلامی برای تحقق اطاعت خداوند لازم است افراد هم‌دیگر را نصیحت کنند، راه درست را تبیین و با حسن تعاون هم‌دیگر را در جهت رسیدن به این مهم یاری رسانند و آن را رمز اجرای درست حق اطاعت خداوندی می‌دانند. به این خطبه

از آن جهت اشاره کردیم که به درستی به نتیجه دلخواه ما در این تحقیق نزدیک می باشد. یعنی در جامعه‌ای که حق و باطل شناخته شود و هر یک جایگاهش معلوم باشد، جامعه با استفاده از شناخت آسیب‌های احتمالی و دوری از آنها و به جا آوردن حق اطاعت الهی که در امتداد آن اطاعت از ولی عصر ارواحنا فداه و نایب بر حق ایشان بر مسلمین، است و بهره‌گیری از الگوهای حسنه و معنوی، می‌توانند به سعادت دنیوی و پیروزی بر سراسر جهان در همه ابعاد و نیز به سعادت اخروی و جایگاه والای انسانی دست یابند. این تحقیق جای کار بسیار دارد و ما فقط به گوشه‌ای از این مبحث اشاره کردیم و از باب فتح البابی برای پژوهشگران علاقه‌مند در این زمینه خود را محک زدیم.

فهرست منابع

قرآن

نهج البلاغه

منابع

۱. ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، جلد ۱، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ق.
۲. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، دارالمعارف.
۳. اسکندری، مصطفی، شناخت استعمار، جلد ۱، تهران: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۱۳۸۹.
۴. بیرو، آلن، فرهنگ علوم اجتماعی، مترجم ساروخانی، باقر، تهران: کیهان، ۱۳۷۰.
۵. جعفریان، رسول، تاریخ و سیره امیر مؤمنان، قم: دلیل ما، ۱۳۸۰.
۶. حسنی، عبدالمحمد، ولایت فقیه، مرکز مطالعات و تحقیقات حوزه نمایندگی ولی فقیه در جهاد سازندگی ۱۳۸۶.
۷. حسینی نسب، سید داود، اقدم، علی اصغر، فرهنگ واژه ها، تعاریف و اصطلاحات تعلیم و تربیت.
۸. خسرو پناه، عبدالحسین، جامعه علوی در نهج البلاغه، قم: انتشارات مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، ۱۳۸۰.
۹. دشتی، محمد، شناخت ویژگیهای نهج البلاغه، انتشارات امیرالمومنین، چاپ چهارم، ۱۳۹۲.
۱۰. دلشاد تهرانی، تفسیرموضوعی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری، جلد ۶، ۱۳۷۹.
۱۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران: دانشگاه تهران، جلد ۲، ۱۳۴۶.
۱۲. الراغب الاصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، دفتر نشر الکتاب، ۱۴۰۴ق.
۱۳. رضایی، علی، رفتار علوی در کلام رهبری، ناشر: معاونت فرهنگی و تبلیغات دفاعی ستاد کل نیروهای مسلح، ۱۳۸۰.
۱۴. ساروخانی، باقر، دائرة المعارف علوم اجتماعی، تهران: کیهان، ۱۳۷۰.
۱۵. طباطبایی، سید محمد حسین، اجتهاد و تقلید در اسلام و شیعه، نسخه الکترونیکی.
۱۶. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان، جلد ۱، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴.
۱۷. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران: امیرکبیر، چاپ ۱۳، ۱۳۵۷.
۱۸. کریمی، عباس، ادله اثبات دعوا، تهران: بنیاد حقوقی میزان، ۱۳۸۶.
۱۹. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، جلد ۱، انتشارات دارالمکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۷ق.
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه مصطفوی، جلد ۱، تهران: علمیه اسلامیه، ۱۳۶۹.
۲۱. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، جلد ۴۵، بیروت: دارالاحیاء، ۱۴۰۳ق.
۲۲. مصباح یزدی، محمدتقی، بهترین ها و بدترین ها از دیدگاه نهج البلاغه، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، چاپ سوم، ۱۳۸۹.
۲۳. مصطفوی، حسن، التحقیق فی الکلمات القرآن، جلد ۱.
۲۴. مطهری، مرتضی، انسان کامل،

۲۵. مطهری، مرتضی، سیری در نهج البلاغه، تهران: انتشارات صدرا، چاپ چهل و سوم ۱۳۸۸.
۲۶. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، تهران: انتشارات فرهنگ نما، ۱۳۸۷.
۲۷. مکارم شیرازی، پیام امام امیرالمؤمنین علیه السلام، نسخه الکترونیکی ج ۱، ۳، ۵، ۶، ۷.
۲۸. مکارم شیرازی، نمونه، جلد ۱۱، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱.
۲۹. منصوری لاریجانی، اسماعیل، در چشمه سار نهج البلاغه، انتشارات خادم الرضا، ۱۳۸۲.
۳۰. یثربی، محمد، سرآمد خوبی‌ها آماج دشمنی‌ها، قم: علامه بهبهانی، ۱۳۹۱.